

Věc C-321/22

**Shrnutí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 98 odst. 1
jednacího řádu Soudního dvora****Datum doručení:**

5. května 2022

Předkládající soud:

Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Polsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

22. února 2022

Žalobkyně (žalované ze vzájemné žaloby):

ZL

KU

KM

Žalovaná (žalobkyně ze vzájemné žaloby):

Provident Polska S.A.

Předmět původního řízení

Předmětem žalob podaných ZL, KU a KM je v podstatě určení neplatnosti nebo neúčinnosti jimi uzavřených smluv o půjčce v části týkající se neúrokových nákladů úvěru, konkrétně provize, poplatku za flexibilní splátkový kalendář či poplatku za přípravu.

Předmět a právní základ žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

Zprv má předkládající soud pochybnosti o tom, zda čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 umožňuje považovat smluvní ujednání stanovující výši poplatků nebo provizí pro obchodníka za zneužívající již z důvodu jejich nadměrné výše. Zadruhé je podle předkládajícího soudu třeba ověřit, zda čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 a zásada efektivity nebrání ustanovení vnitrostátního práva (článek 189 občanského soudního řádu) a judikatury vnitrostátních soudů, podle níž nelze bez právního

zájmu podat žalobu na určení. Zatřetí si předkládající soud mimo jiné v souvislosti s čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 klade otázku, zda v případě, že ustanovení smluv o půjčce, podle nichž lze splátky hradit pouze v hotovosti k rukám zaměstnance věřitele v místě bydliště dlužníka, jsou uznána za zneužívající smluvní ujednání, může být smlouva o půjčce nadále plněna, nebo musí být prohlášena za neplatnou.

Předběžné otázky

1. Musí být čl. 3 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách vykládán v tom smyslu, že umožňuje, aby za zneužívající smluvní ujednání bylo považováno ustanovení, které obchodníkovi přiznává poplatek nebo provizi v nadměrné výši ve vztahu k jím nabízené službě?
2. Musí být čl. 7 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách a zásada efektivity vykládány v tom smyslu, že brání ustanovením vnitrostátního práva či soudnímu výkladu vnitrostátních ustanovení, podle nichž se k podání žaloby spotřebitele proti obchodníkovi na určení neplatnosti nebo neúčinnosti smlouvy nebo její části obsahující zneužívající smluvní ujednání vyžaduje právní zájem spotřebitele?
3. Musí být čl. 6 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách a zásady efektivity, proporcionality a právní jistoty vykládány v tom smyslu, že umožňují, aby bylo konstatováno, že smlouva o půjčce, jejíž jediné smluvní ujednání upravující způsob splácení půjčky bylo uznáno za zneužívající smluvní ujednání, nemůže být po odstranění tohoto ujednání ze smlouvy nadále plněna, a je tudíž neplatná?

Uplatňovaná ustanovení unijního práva

- 1 Smlouva o fungování Evropské unie: čl. 169 odst. 1
- 2 Listina základních práv Evropské unie: článek 38.
- 3 Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách: body 4, 21 a 24 odůvodnění, čl. 3 odst. 1, čl. 6 odst. 1, čl. 7 odst. 1.

Uplatňovaná ustanovení vnitrostátního práva

- 4 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Ústava Polské republiky) ze dne 2. dubna 1997: článek 76.

- 5 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (zákon ze dne 23. dubna 1964 – občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“): článek 5, článek 22¹, článek 43¹, čl. 58 odst. 1 až 3, čl. 65 odst. 1, článek 353¹, článek 359, článek 385¹, článek 385², článek 405, článek 410 a čl. 720 odst. 1.
- 6 Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (zákon ze dne 17. listopadu 1964 – občanský soudní řád (dále jen „občanský soudní řád“): článek 189, čl. 316 odst. 1, čl. 363 odst. 1, čl. 365 odst. 1.
- 7 Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (zákon ze dne 12. května 2011 o spotřebitelském úvěru (dále jen „zákon o spotřebitelském úvěru“): čl. 3 odst. 1, čl. 3 odst. 2 bod 1, čl. 4 odst. 1 bod 1, čl. 5 body 6 až 8, čl. 30 odst. 1, čl. 36a odst. 2).
- 8 Sdělení ministra spravedlnosti ze dne 7. ledna 2016 o výši zákonných úroků.

Stručné shrnutí skutkového stavu a řízení

- 9 ZL uzavřela dne 11. září 2019 se společností Provident Polska S.A. (dále jen „Provident“) smlouvu o peněžité půjčce s názvem „Týdenní hotovostní půjčka“ na dobu 90 týdnů. Zvláštní ustanovení smlouvy mimo jiné stanovila, že částka, která má být zákazníkovi vyplacena v hotovosti a zároveň celková výše půjčky činí 8 100 PLN (položky A1 a A), provize za poskytnutí půjčky činí 4 050 PLN (položka B), poplatek za přípravu činí 40 PLN (položka C), poplatek za flexibilní splátkový kalendář činí 2 066 PLN (položka D), roční procentní sazba nákladů činí 10 % (položka E), celková výše úroků činí 1 275,73 PLN (položka E) a hrubá výše půjčky činí 14 256 PLN (položka F), celkové náklady na půjčku činí 7 431,73 PLN (položka G), celková částka, kterou má spotřebitel uhradit, činí 15 531,73 PLN (položka H), skutečná roční procentní sazba nákladů činí 132,53 % (položka I).
- 10 Smlouva o půjčce obsahovala rovněž obecnou část, která byla vzorovou smlouvou používanou společností Provident, podle níž je celková výše půjčky (položka A) součtem všech peněžních prostředků, které věřitel poskytne zákazníkovi na základě smlouvy, s výjimkou té části hrubé výše půjčky, která je poskytnuta zákazníkovi na krytí nákladů půjčky, jež věřitel poskytne zákazníkovi na základě smlouvy, tj. nákladů, které má zákazník zaplatit při uzavření smlouvy: poplatek za poskytnutí půjčky, poplatek za přípravu a poplatek za flexibilní splátkový kalendář, kteréžto náklady jsou od hrubé výše půjčky odečteny.
- 11 Hrubou výši půjčky (položka F) podle této obecné části smlouvy představovala souhrnnou částku půjčky poskytnuté zákazníkovi na základě smlouvy, která se skládala z celkové výše půjčky a té části půjčky, která je určena na pokrytí nákladů, tj. nákladů, které zákazník zaplatí v okamžiku uzavření smlouvy: poplatku za poskytnutí půjčky, poplatku za přípravu a poplatku za flexibilní splátkový kalendář, kteréžto náklady jsou od hrubé výše půjčky odečteny. Hrubá

výše půjčky se rovná součtu celkové výše půjčky (položka A) a poplatků v položkách B, C a D.

- 12 Dále celkové náklady na půjčku (položka G) zahrnovaly veškeré náklady, které je zákazník povinen uhradit v souvislosti se smlouvou o půjčce, zejména: a) úroky, poplatky a provize, b) náklady na doplňkové služby, pokud je jejich vynaložení nezbytné k získání půjčky nebo k jejímu získání za nabízených podmínek. Celková částka, kterou má spotřebitel uhradit (položka H), odpovídá součtu celkových nákladů na půjčku a celkové výše půjčky. Základem pro výpočet úroků, které má zákazník věřiteli zaplatit, je hrubá výše půjčky (položka F).
- 13 V případě Týdenní hotovostní půjčky se zákazník zavázal splácet půjčku výlučně v hotovosti prostřednictvím poradce při jeho týdenních návštěvách v místě bydliště zákazníka na adrese v Polské republice.
- 14 „Flexibilní splátkový kalendář“ je balíček výhod v rámci smlouvy, který umožňuje půjčku modulovat a zahrnuje: odklad splátky a záruku na ukončení splátek. Věřitel si za své služby v rámci flexibilního splátkového kalendáře účtuje odměnu ve formě poplatku za flexibilní splátkový kalendář (položka D). „Odklad splátky“ v případě Týdenní hotovostní půjčky označuje výhodu poskytovanou věřitelem spočívající v odložení termínu splátek vyplývajícího z původního harmonogramu stanoveného ve smlouvě, a to v rozsahu 1 až 4 splátek bez uvedení důvodu. „Záruka na ukončení splátek“ pak představuje smluvní ujednání spočívající v tom, že v případě smrti zákazníka během doby trvání smlouvy promíjí věřitel zákazníkovi dluh odpovídající jakýmkoli závazkům ze smlouvy nesplaceným ke dni smrti zákazníka.
- 15 Smlouvy o půjčce uzavřené mezi KU a společností Provident a mezi KM a společností IPF Polska sp. z o.o. (která je právním předchůdcem společnosti Provident) obsahovaly ujednání podobná těm, která jsou popsána v bodech 9 až 14 výše.

Hlavní argumenty účastníků původního řízení

- 16 Žalobkyně odůvodňuje žalobu tím, že ustanovení smlouvy o půjčce týkající se provize, poplatku za flexibilní splátkový kalendář či poplatku za přípravu představují zneužívající ujednání (zakázaná smluvní ustanovení) z důvodu jejich nadměrné výše. ZL a KU v podstatě tvrdí, že žalovaná může mít z poskytnutí půjčky příjem, ten se však musí omezovat pouze na úroky z jistiny a poplatek za přípravu v přiměřené výši, tj. 40 PLN. Uložení dodatečných poplatků žalobkyním ve výši 75,5 % (resp. 92,07 % v případě KM) z poskytnuté jistiny má za cíl maximalizovat zisk žalované, v důsledku čehož je spotřebitel zatížen nadměrnými a nepřiměřenými náklady na získání půjčky v porovnání se samotnou částkou, kterou obdrží na základě uzavření smlouvy. Takto vysoká provize je v rozporu s dobrými mravy, se zásadou rovnocennosti plnění ze smlouvy, s obchodní poctivostí a běžným ziskem poctivého podnikatele. Není odůvodněna ani obchodním rizikem.

Stručné odůvodnění žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

- 17 **První předběžná otázka** se týká výkladu čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13. Podle ustálené judikatury se pravomoc Soudního dvora týká výkladu kritérií, která vnitrostátní soud může nebo musí použít při přezkumu smluvního ujednání s ohledem na ustanovení této směrnice, a zejména při přezkumu případné zneužívající povahy ujednání ve smyslu čl. 3 odst. 1 uvedené směrnice, přičemž je třeba upřesnit, že tomuto soudu přísluší rozhodnout o konkrétní kvalifikaci určitého smluvního ujednání v závislosti na okolnostech projednávaného případu. Z toho vyplývá, že se Soudní dvůr musí omezit na to, že předkládajícímu soudu poskytne vodítka, která by posledně uvedený měl zohlednit při posuzování zneužívající povahy dotčeného ujednání¹.
- 18 Soudní dvůr rovněž opakovaně rozhodl, že pokud jde o otázku, zda ujednání způsobuje v rozporu s požadavkem poctivosti významnou nerovnováhu mezi právy a povinnostmi smluvních stran, které vyplývají ze smlouvy, v neprospěch spotřebitele, musí vnitrostátní soud ověřit, zda prodávající nebo poskytovatel, který jedná se spotřebitelem poctivě a přiměřeně, mohl rozumně očekávat, že by spotřebitel s takovým ujednáním souhlasil po předchozím individuálním vyjednávaní².
- 19 Soudní dvůr navíc rozhodl, že za účelem zodpovězení otázky, zda ujednání způsobuje „významnou nerovnováhu“ v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele, je třeba zohlednit především vnitrostátní právní úpravu, která se použije pro případ, že si smluvní strany samy daný aspekt neupravily. Právě tato srovnávací analýza vnitrostátnímu soudu umožní zhodnotit, zda a případně do jaké míry je právní postavení spotřebitele smlouvou zhoršeno ve srovnání s právním postavením, jaké by měl podle platné vnitrostátní právní úpravy. Stejně tak by za tímto účelem mělo být zkoumáno právní postavení, v jakém se daný spotřebitel nachází s ohledem na prostředky,

¹– Rozsudky ze dne 9. listopadu 2010, C-137/08, VB Pénzügyi Lízing, bod 44; ze dne 14. března 2013, C-415/11, Aziz, bod 66; ze dne 21. března 2013, C-92/11, RWE Vertrieb, bod 48; ze dne 16. ledna 2014, C-226/12, Constructora Principado, bod 20; usnesení ze dne 3. dubna 2014, C-342/13, Sebestyén, bod 25; rozsudky ze dne 10. září 2014, C-34/13, Kušionová, bod 73; ze dne 3. října 2019, C-621/17, Kiss a CIB Bank, bod 47; ze dne 27. ledna 2021, C-229/19 a C-289/19, Dexia Nederland, bod 45; ze dne 10. června 2021, C-609/19, BNP Paribas Personal Finance, bod 60; ze dne 10. června 2021, C-776/19 - C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, bod 92.

²– Rozsudek ze dne 14. března 2013, C-415/11, Aziz, bod 69; usnesení ze dne 21. března 2014, C-537/12, Banco Popular Español, bod 66, a ze dne 3. dubna 2014, C-342/13, Sebestyén, bod 28; rozsudky ze dne 3. října 2019, C-621/17, Kiss a CIB Bank, bod 50; ze dne 7. listopadu 2019, C-419/18 a C-483/18, Profi Credit Polska, bod 55; ze dne 3. září 2020, C-84/19, C-222/19 a C-252/19, Profi Credit Polska, bod 93; ze dne 10. června 2021, C-609/19, BNP Paribas Personal Finance, bod 66; ze dne 10. června 2021, C-776/19 - C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, bod 97.

kteřé má podle vnitrostátních právních předpisů k dispozici pro zabránění dalšímu používání zneužívajících ujednání³.

- 20 Soudní dvůr konečně objasnil, že významná nerovnováha může vyplývat ze samotného dostatečně závažného zásahu do právního postavení, v němž se v souladu s platnými vnitrostátními ustanoveními nachází spotřebitel jakožto strana dotčené smlouvy, ať již ve formě omezení obsahu práv, která podle těchto ustanovení z této smlouvy vyvozuje, nebo překážky výkonu těchto práv anebo uložení dodatečné povinnosti, kterou vnitrostátní pravidla nestanoví⁴.
- 21 První předběžnou otázkou se předkládající soud táže, zda k tomu, aby bylo smluvní ujednání považováno za zneužívající, postačí zjištění, že ukládá spotřebiteli povinnost uskutečnit plnění ve výši, která je v porovnání s plněním obchodníka nadměrně vysoká. Podle předkládajícího soudu neposkytuje analýza dosavadní judikatury Soudního dvora na tuto otázku jednoznačnou odpověď⁵.
- 22 Podle rozsudku Soudního dvora ze dne 26. března 2020 „musí být čl. 1 odst. 2 směrnice 93/13 vykládán v tom smyslu, že z působnosti této směrnice není vyloučeno smluvní ujednání, které stanoví náklady úvěru odlišné od úroků při dodržení horní hranice stanovené vnitrostátním ustanovením, aniž nutně zohledňuje skutečně nesené náklady“⁵.
- 23 Tato úvaha byla rozvinuta v rozsudku Soudního dvora ze dne 3. září 2020, ve kterém se uvádí, že náklady úvěru, které jsou odlišné od úroků, nese je spotřebitel a jejich horní hranice je stanovena vnitrostátními právními předpisy, by mohly nicméně způsobit významnou nerovnováhu ve smyslu judikatury Soudního dvora, i když by nepřesahovaly tuto horní hranici, kdyby služby poskytované jako protiplnění rozumně nepatřily mezi plnění uskutečňovaná v rámci uzavření nebo správy smlouvy o úvěru, nebo kdyby se částky uložené spotřebiteli z titulu nákladů na poskytnutí a správu úvěru jevíly jasně nepřiměřené k výši úvěru. Je na předkládajícím soudu, aby v tomto ohledu zohlednil účinek ostatních smluvních ujednání za účelem určení, zda uvedená ujednání způsobují významnou nerovnováhu v neprospěch dlužníka. Za takových okolností by nebylo možné mít s ohledem na požadavek transparentnosti, který vyplývá z článku 5 směrnice 93/13, za to, že prodávající nebo poskytovatel mohl při transparentním zacházením se spotřebitelem rozumně očekávat, že posledně uvedený bude po vyjednávání souhlasit s takovým ujednáním. Z výše uvedeného vyplývá, že čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že smluvní ujednání

³– Rozsudek ze dne 14. března 2013, C-415/11, Aziz, bod 68; usnesení ze dne 21. března 2014, C-537/12, Banco Popular Español, bod 65, a ze dne 3. dubna 2014, C-342/13, Sebestyén, bod 27; rozsudek ze dne 27. ledna 2021, C-229/19 a C-289/19, Dexia Nederland, bod 48.

⁴– Rozsudky ze dne 16. ledna 2014, C-226/12, Constructora Principado, body 21 a 23; ze dne 3. října 2019, C-621/17, Kiss a CIB Bank, bod 51; ze dne 3. září 2020, C-84/19, C-222/19 i C-252/19, Profi Credit Polska, bod 92; ze dne 27. ledna 2021, C-229/19 a C-289/19, Dexia Nederland, bod 49.

⁵– Rozsudek ze dne 26. března 2020, C-779/18, Mikrokasa, bod 58.

týkající se nákladů úvěru odlišných od úroků, které stanoví tyto náklady ve výši nepřesahující zákonnou horní hranici a které přenáší na spotřebitele náklady hospodářské činnosti věřitele, může způsobit významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele, pokud zatěžuje posledně uvedeného náklady nepřiměřenými k poskytnutým plněním a výši úvěru, což musí ověřit předkládající soud⁶.

- 24 V rozsudku ze dne 16. července 2020 dále Soudní dvůr konstatoval, že ujednání obsažené ve smlouvě o úvěru uzavřené mezi spotřebitelem a finanční institucí, které ukládá spotřebiteli povinnost zaplatit poplatek za poskytnutí úvěru, může vytvořit v neprospěch spotřebitele významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, která vyplývá z dané smlouvy v rozporu s požadavkem poctivosti, jestliže finanční instituce neprokáže, že tento poplatek odpovídá skutečně poskytnutým službám a nákladům, které vynaložila, což musí ověřit předkládající soud⁷.
- 25 V rozsudku ze dne 26. února 2015 pak Soudní dvůr rozhodl, že za zneužívající ujednání ve smyslu směrnice 93/13 musí být považována smluvní ujednání upravující zaplacení vysokého poplatku na zajištění splacení úvěru, zatímco je riziko nesplacení již zajištěno zástavním právem a banka výměnou za tento poplatek neposkytovala spotřebiteli žádnou skutečnou službu⁸.
- 26 Z výše uvedených rozsudků vyplývá, že Soudní dvůr připouští, aby ujednání smlouvy o půjčce nebo úvěru, která stanoví výši provize nebo poplatku, byla považována za zneužívající, pokud jsou nadměrně vysoké nebo pokud za ně spotřebitel neobdrží žádnou skutečnou službu. Analýza některých dalších rozsudků Soudního dvora však vede k odlišným závěrům.
- 27 Konkrétně v rozsudku ze dne 16. dubna 2014 Soudní dvůr uvedl, že existence „významné nerovnováhy“ nutně nevyžaduje, aby náklady, které spotřebitel musí na základě smluvní klauzule nést, na něj měly s ohledem na částku dotčené transakce významný hospodářský dopad⁹, a že o otázce, zda se jedná o takovou významnou nerovnováhu, nelze rozhodnout pouze tak, že se provede ekonomické posouzení kvantitativního hlediska na základě srovnání mezi celkovou částkou transakce, jež je předmětem smlouvy, a náklady, které nese spotřebitel na základě této klauzule¹⁰.
- 28 Podobně v rozsudku ze dne 18. listopadu 2021 Soudní dvůr uvedl, že posouzení otázky, zda v právech a povinnostech stran vyplývajících z dané smlouvy není

⁶– Rozsudek ze dne 3. září 2020, C-84/19, Profi Credit Polska, body 95-97.

⁷– Rozsudek ze dne 16. července 2020, C-224/19 a C-259/19, Caixabank, bod 79.

⁸– Rozsudek ze dne 26. února 2015, C-143/13, Matei, body 70-71.

⁹– Rozsudek ze dne 16. ledna 2014, C-226/12, Constructora Principado, bod 31.

¹⁰– Rozsudek ze dne 16. ledna 2014, C-226/12, Constructora Principado, bod 22.

dána významná nerovnováha v neprospěch spotřebitele, nelze zúžit na pouhé ekonomické posouzení kvantitativní povahy na základě srovnání celkové částky transakce, jež je předmětem smlouvy, s náklady, které nese spotřebitel na základě tohoto ujednání¹¹.

- 29 Naproti tomu v rozsudku ze dne 3. října 2019 Soudní dvůr konstatoval, že čl. 4 odst. 2 a článek 5 směrnice 93/13 musí být vykládány v tom smyslu, že požadavek, aby bylo smluvní ujednání sepsáno jasným a srozumitelným jazykem, nevyžaduje, aby taková smluvní ujednání, která nebyla sjednána individuálně, obsažená ve smlouvě o spotřebitelském úvěru, jako jsou ta, o která se jedná v původním řízení, jež přesně stanoví výši poplatků za správu a provize za uvolnění úvěru, které platí spotřebitel, způsob jejich výpočtu a jejich splatnost, upřesňovala rovněž všechny služby poskytované jako protiplnění za dotyčné částky¹². Tento závěr má význam zvláště tehdy, zohlední-li se rovněž názor vyjádřený v témže rozsudku, že transparentnost smluvního ujednání, jak ji vyžaduje článek 5 směrnice 93/13, je jedním z prvků, které je třeba zohlednit v rámci posouzení zneužívající povahy tohoto ujednání, které musí provést vnitrostátní soud podle čl. 3 odst. 1 této směrnice. V rámci tohoto posouzení přísluší uvedenému soudu, aby, s ohledem na všechny okolnosti věci, nejprve posoudil možné nedodržení požadavku poctivosti a poté existenci případné významné nerovnováhy v neprospěch spotřebitele ve smyslu posledně uvedeného ustanovení¹³. Tyto úvahy přivedly Soudní dvůr k závěru, že čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že takové smluvní ujednání, o jaké se jedná v původním řízení, týkající se poplatků za správu úvěrové smlouvy, které neumožňuje jednoznačně určit konkrétní služby poskytované jako protiplnění, v zásadě nezpůsobuje v rozporu s požadavkem poctivosti významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele¹⁴.
- 30 Podle předkládajícího soudu je pochopitelné, že společnosti poskytující půjčky vykonávají hospodářskou činnost, a jejich hlavním cílem je tedy dosahování zisku. Takový obchodník musí nejen pokrýt různé náklady spojené s provozem svého podniku (náklady na zaměstnance, pronájem prostor, daně, kancelářské potřeby atd.), ale také účtovat spotřebitelům takovou odměnu, která mu zajistí dostatečně vysoký zisk. Je také pochopitelné, že společnost Provident musí předpokládat, že někteří její zákazníci nevrátí půjčené peníze, protože jim v tom zabrání jejich finanční nebo osobní situace, a je také možné, že někteří dlužníci budou jednat ve zlé víře, čímž společnosti účinně zabrání získat peníze zpět.

¹¹– Rozsudek ze dne 18. listopadu 2021, C-212/20, A.S.A., bod 66.

¹²– Rozsudek ze dne 3. října 2019, C-621/17, Kiss a CIB Bank, bod 45.

¹³– Rozsudek ze dne 3. října 2019, C-621/17, Kiss a CIB Bank, bod 49.

¹⁴– Rozsudek ze dne 3. října 2019, C-621/17, Kiss a CIB Bank, bod 56.

- 31 Předkládající soud se však domnívá, že ani zohlednění všech těchto skutečností neopravňuje společnost Provident k účtování odměny v takové výši, jaká vyplývá ze smluv založených ve spise v projednávaných věcech.
- 32 Předkládající soud zde poukazuje na skutečnost, že v případě poplatku za flexibilní splátkový kalendář je spotřebitel za možnost několika odkladů splátek půjčky, tedy za poměrně malou výhodu, povinen zaplatit poplatek ve velmi vysoké výši. Důležité je zde zejména to, že se dlužník nemůže výše uvedené služby vzdát – každá půjčka nabízená společností Provident s sebou přináší nutnost výše uvedené služby využít a zaplatit tak nemalý poplatek. Tyto okolnosti vedou k závěru, že společnost Provident ve skutečnosti předmětnou službu a poplatek za ni poskytovala především proto, aby zvýšila svůj příjem z každé smlouvy o půjčce, a nikoli proto, aby dlužníkům nabídla užitečnou službu. Služba flexibilního splátkového kalendáře je tedy ve skutečnosti fiktivní a skutečným účelem smluvních podmínek týkajících se této služby je odůvodnit dodatečný poplatek, který má nést spotřebitel.
- 33 Pokud jde naproti tomu o provizi, společnost Provident za ni nenabízí žádnou jinou službu než samotné poskytnutí půjčky, a proto provize představuje na jedné straně výhradně zisk věřitele a na druhé straně výhradně náklady dlužníka. Obdobný závěr platí i pro tzv. poplatky za přípravu, neboť ten se netýká ničeho jiného než samotného poskytnutí půjčky, zatímco náklady na předání samotné smlouvy spotřebiteli (náklady na náplň do tiskárny, na papír, na práci zaměstnance společnosti atd.) jsou natolik nízké, že jsou v zásadě zanedbatelné.
- 34 Údaje o předmětných půjčkách ve svém souhrnu ukazují, že společnost Provident zřejmě zakládá svou hospodářskou činnost především na poskytování půjček spotřebitelům v poměrně malých částkách (4 000 až 11 000 PLN) na dobu jednoho až dvou let. Zisk společnosti pochází z úroků, ale především z velmi vysokých provizí a poplatků (především za flexibilní splátkový kalendář). Ačkoli se tyto poplatky pohybují v mezích stanovených ustanoveními zákona o spotřebitelském úvěru, představují pro dlužníky značnou zátěž, která se obvykle pohybuje mezi 70 % a 90 % půjčených částek (jen v jednom případě činí „pouze“ 46 % jistiny půjčky). Navíc značnou část zákazníků společnosti Provident tvoří tytéž osoby. Velkou část dlužníků, kteří si sjednávají krátkodobé půjčky, totiž tvoří spotřebitelé, kteří mají potíže se správou svých financí, a nemohou tedy získat půjčku od banky, a využívají proto služeb úvěrových institucí, které nabízejí půjčky za velmi nevýhodných podmínek. Vysoké náklady na tyto půjčky vedou k tomu, že spotřebitelé nejsou schopni je splácet, a aby je mohli splácet, sjednávají si další půjčky, čímž se dostávají do tzv. dluhové spirály.
- 35 Například osoba, která si sjedná půjčku ve výši 5 000 PLN s náklady ve výši 90 % částky půjčky, bude muset vrátit celkem 9 500 PLN. Pokud spotřebitel těmito prostředky nedisponuje a sjedná si druhou půjčku – tentokrát ve výši 9 500 PLN, ale také s náklady ve výši 90 % výše půjčky – bude částka, kterou musí splácet, činit již 18 050 PLN. Pokud se tento cyklus opakuje ještě několikrát, spotřebitel bude muset splácet: v případě třetí půjčky částku 34 295 PLN, u čtvrté půjčky

částku 65 160 PLN, u páté půjčky částku 123 805 PLN, u šesté půjčky částku 235 229 PLN a u sedmé půjčky částku 446 936 PLN, přičemž skutečný příspěvek věřitele (5 000 PLN) bude tvořit pouze 1 % pohledávky a 99 % bude tvořit skutečný zisk věřitele.

- 36 Výše uvedený příklad jasně ukazuje, že již přijetí první půjčky na relativně nízkou částku, ale za velmi nevýhodných podmínek, přivedlo spotřebitele do spirály dluhů (exponenciálně rostoucích), která vede k neschopnosti dostát svým závazkům a v krajním případě ke ztrátě veškerého majetku a nutnosti vyhlásit spotřebitelský bankrot. Nebezpečí dluhové spirály bylo již dříve rozpoznáno ve vnitrostátním právu, což vedlo k zavedení ustanovení o maximálním úroku (čl. 359 odst. 2¹ občanského zákoníku), který v současné době činí 7,2 % ročně, a také ustanovení o maximálních neúrokových nákladech spotřebitelského úvěru (čl. 36a odst. 2 zákona o spotřebitelském úvěru), které nesmí přesáhnout celkovou výši úvěru. Nicméně ve vnitrostátním ani v unijním právu neexistují žádná ustanovení, která by bránila sériovému poskytování velmi drahých krátkodobých půjček spotřebitelům. Jediným řešením, které se zdá být možné, aby se spotřebitelé nedostali do dluhové spirály, je proto považovat smluvní podmínky obsahující nadměrně vysoké poplatky za zneužívající. Nevýhoda spotřebitele totiž nevyplyvá z toho, že by obchodník formuloval smlouvu v rozsahu nákladů na půjčku nesrozumitelně nebo že by nevysvětlil její důsledky, ale z toho, že spotřebiteli byly účtovány nadměrně vysoké náklady.
- 37 V rámci **druhé předběžné otázky** se předkládající soud táže, zda požadavek právního zájmu pro připuštění žaloby na určení neplatnosti nebo neúčinnosti smlouvy nebo její části není v rozporu s čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 a se zásadou efektivity. Problém spočívá v tom, že pokud spotřebitel podá žalobu na určení a prokáže neúčinnost nebo neplatnost smlouvy nebo její části, ale neprokáže svůj právní zájem, bude pak vnitrostátní soud s ohledem na článek 189 občanského soudního řádu nucen žalobu spotřebitele odmítnout již pro pouhý nedostatek právního zájmu.
- 38 Podle článku 189 občanského soudního řádu je nezbytným předpokladem, aby soud žalobu na určení připustil, uznání právního zájmu, který musí existovat ke dni ukončení soudního jednání (čl. 316 odst. 1 občanského soudního řádu). Pojem právního zájmu není vnitrostátními právními předpisy definován, ale byl opakovaně zkoumán v judikatuře polských soudů.
- 39 Podle judikatury Sądu Najwyższego (Nejvyššího soudu) je tedy třeba právní zájem chápat jako objektivní potřebu ochrany právní sféry žalobce, jehož práva byla nebo mohou být ohrožena, nebo o jejichž existenci či obsahu panuje nejistota. K posouzení právního zájmu se vyžadují individualizovaná a pružná kritéria zohledňující účel žaloby podle článku 189 občanského soudního řádu. Jedním z předpokladů zkoumaných při posuzování účelu žaloby na určení je význam deklaratorního rozsudku pro právní situaci žalobce. Existenci právního zájmu nasvědčuje možnost dosáhnout tímto způsobem rozhodného ukončení

sporu, zatímco jeho neexistenci nasvědčuje možnost získat úplnější ochranu práv žalobce prostřednictvím jiné žaloby.

- 40 Vzhledem k tomu, že pojem „právní zájem“ není ve vnitrostátních právních předpisech definován, je existence právního zájmu žalobce vždy posuzována vnitrostátním soudem, který rozhoduje o konkrétním případě. To znamená, že mohou nastat situace, kdy otázka existence právního zájmu ve velmi podobných nebo dokonce stejných případech může být různými soudy posouzena odlišně. Například v analogických případech určení neplatnosti nebo neúčinnosti smluv uzavřených mezi spotřebiteli a společnostmi Provident některé senáty Sądu Rejonowego dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Obvodního soudu pro Varšavu-střed ve Varšavě) rozhodly, že spotřebitelé právní zájem mají, zatímco jiné senáty téhož soudu rozhodly, že právní zájem dán není, což bylo důvodem pro odmítnutí těchto žalob. Důležité je, že ve všech jmenovaných případech soudy shodně posoudily, že ustanovení smluv žalované společnosti stanovící provizi a poplatek za flexibilní splátkový kalendář v nadměrné výši byla zneužívající. Z této okolnosti tedy vyplývá, že rozdíly v názoru na to, zda má žalobce právní zájem, mohou existovat i v rámci jednoho a téhož soudu. Tato skutečnost může ohrozit dosažení cílů směrnice 93/13, neboť i když je zneužívající charakter ustanovení smlouvy uzavřené s obchodníkem zjevný, může mít spotřebitel pochybnosti o tom, zda má podat žalobu na určení neplatnosti nebo neúčinnosti těchto smluvních ustanovení, z obavy, že by soud neuznal jeho právní zájem a žalobu již z tohoto důvodu odmítl, přičemž by spotřebiteli uložil náhradu nákladů řízení.
- 41 Podle předkládajícího soudu přitom nebyl prokázán právní zájem žalobkyň na podání žaloby na určení. Žalobkyně se v tomto ohledu odvolávají pouze na potřebu určit výši svých závazků, a tedy na okolnosti, které mají pro žalobkyně pouze subjektivní význam, a nikoli na objektivní potřebu vyřešit právní spor. Především však mají žalobkyně k dispozici jiné právní prostředky, které jim umožňují uplatnit svá práva ve větším rozsahu než žaloba na určení. Podstatná je zde skutečnost, že každá z žalobkyň již část pohledávek z titulu sporných provizí a poplatků uhradila, zatímco druhá část pohledávek zůstává neuhrazena a společnost Provident ji požaduje po každé z žalobkyň prostřednictvím vzájemné žaloby. Za této situace se každá z žalobkyň může domáhat již splacené části těchto pohledávek prostřednictvím žaloby na zaplacení z titulu neoprávněného plnění (článek 405 občanského zákoníku ve spojení s jeho článkem 410), a žalobkyně tak mohou uplatnit žalobu, která jde dále než žaloba na určení. Na druhou stranu, pokud jde o nesplacenou část pohledávek z titulu poplatků a provizí, ty se staly předmětem soudního řízení na základě vzájemných žalob o zaplacení podaných společnostmi Provident – s ohledem na to se žalobkyně (žalované ze vzájemné žaloby) mohou dovolávat zneužívajícího charakteru smluvních ustanovení právě v rámci vzájemných žalob a rozsudek předkládajícího soudu v tomto ohledu spor mezi stranami vyřeší.
- 42 **Třetí předběžná otázka** odkazuje na otázku, kterou formuloval Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich (Okresní soud Siemianowice Śląskie) v usnesení ze dne 10. listopadu 2021 (číslo věci vedené u Soudního dvora: C-717/21) a která se

týkala možnosti prohlásit za zneužívající smluvní ujednání stanovící, že splácení splátek půjčky je možné pouze v hotovosti prostřednictvím zaměstnance společnosti Provident („poradce“) při týdenních návštěvách poradce v místě bydliště dlužníka. Toto smluvní ustanovení se standardně používá ve smlouvách uzavíraných společností Provident a bylo sjednáno také v bodě 6.a smluv uzavřených se ZL a KU. Žalobkyně sice obsah tohoto ustanovení nezpochybňovaly, nicméně předkládající soud při analýze spotřebitelských smluv z hlediska sjednání zneužívajících ujednání, jak mu to ukládá směrnice 93/13, konstatoval, že tato ustanovení je třeba prohlásit za zneužívající.

- 43 Pokud jde o důvody pro prohlášení výše uvedených smluvních ujednání za zneužívající, předkládající soud se v zásadě ztotožňuje s názorem, který zaujal Okresní soud Siemianowice Śląskie ve svém usnesení ze dne 10. listopadu 2021. Především je však předkládající soud toho názoru, že vyhrazení možnosti spláct splátky úvěru pouze v hotovosti k rukám zaměstnance žalované a absence možnosti spláct splátky úvěru bankovním převodem v éře bezhotovostního styku má za cíl vyvinout na spotřebitele emocionální nátlak s cílem donutit jej k včasnému vyrovnání jeho závazků. Navíc, ačkoli ustanovení definují hlavní závazky stran, nejsou sepsány jasným a srozumitelným jazykem (čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13). Bod 6.a smluv o půjčce totiž stanoví, že platby budou prováděny během návštěv zaměstnance společnosti Provident v místě bydliště spotřebitele, ale nijak nedefinuje rámec těchto návštěv, jejich délku, úkony, které může zaměstnanec v domácnosti spotřebitele provádět, atd. Podle předkládajícího soudu musí navíc obchodník, který si vyhrazuje tak dalekosáhlé právo zasahovat do soukromé sféry života spotřebitele, zajistit, aby byl spotřebitel řádně poučen (upozorněn) o potenciálně nebezpečných důsledcích návštěvy cizí osoby v jeho domácnosti, zejména pokud je tato cizí osoba zaměstnána věřitelem spotřebitele. V analyzovaných smlouvách taková upozornění chyběla. Současně jsou dotčená ustanovení součástí standardní smlouvy, kterou společnost Provident vyhotovila již dříve, a proto nemohla být sjednána individuálně (čl. 3 odst. 2 směrnice 93/13).
- 44 Předkládající soud však zkoumá další důsledky toho, že spotřebitel není těmito smluvními ujednáními vázán, pokud jsou prohlášena za zneužívající, a zejména zda je možné, aby smlouva o půjčce zůstala v platnosti bez těchto ujednání (čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13), je-li ujednání ve smlouvě o půjčce, které upravuje jediný možný způsob splácení, prohlášeno za zneužívající. Odpověď na tuto otázku se zdá být záporná, neboť s ohledem na vypuštění bodu 6.a ze smluv o půjčce, které jsou předmětem této věci, tyto smlouvy neobsahují žádnou úpravu způsobu splácení půjčky dlužníkem. Současně by byl nepřijatelný závěr, že v této situaci je dlužník jednoduše zproštěn povinnosti vrátit částku půjčky, neboť by to ve skutečnosti znamenalo přeměnu smlouvy o půjčce na smlouvu darovací, a tedy na zcela jiný typ smlouvy, který strany nepochybně neměly v úmyslu uzavřít.
- 45 Vzhledem k výše uvedenému by jediným způsobem, jak umožnit, aby předmětné smlouvy o půjčce zůstaly v platnosti, přestože jejich smluvní ujednání v bodě 6.a jsou považována za zneužívající smluvní ujednání, bylo „doplnit“ obsah těchto

smluv tak, že by se spotřebiteli umožnilo splácet smluvní dluhy bankovním převodem. Takové řešení se však zdá být v rozporu s čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13.

- 46 Soudní dvůr však opakovaně zdůraznil, že zneužívající ujednání je neplatné v celém rozsahu, a nikoli pouze v části, v níž je zneužívající¹⁵, a zpravidla ani není možné, aby soud měnil obsah zneužívajícího ujednání¹⁶ nebo je vykládal tak, aby jeho zneužívající povahu zhojil¹⁷. Soud naproti tomu může nahradit zneužívající ujednání dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva, ovšem pouze tehdy, pokud by odstranění zneužívajícího ujednání vedlo k neplatnosti celé smlouvy, čímž by byl spotřebitel vystaven zvláště nepříznivým důsledkům¹⁸.
- 47 Takové negativní důsledky však v daných případech nelze shledat, neboť v případě prohlášení smluv o půjčce za neplatné by spotřebitelé byli povinni splatit pouze ekvivalent jistiny půjček, bez úroků, provizí, poplatků a jakýchkoli jiných nákladů. Předkládající soud má tedy za to, že jsou-li taková smluvní ujednání, jaká jsou uvedena v bodě 6.a smluv uzavřených se ZL a KU, vyloučena ze smlouvy o půjčce, musí to s ohledem na čl. 6 odst. 1 směrnice znamenat neplatnost těchto smluv v celém rozsahu.

¹⁵– Rozsudky ze dne 26. března 2019, C-70/17 a C-179/17, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, bod 64; ze dne 29. dubna 2021, C-19/20, Bank BPH, body 70 a 80.

¹⁶– Rozsudky ze dne 14. června 2012, C-618/10, Banco Español de Crédito, body 69-73; ze dne 30. května 2013, C-488/11, Asbeek Brusse a de Man Garabito, body 57-58; ze dne 30. dubna 2014, C-26/13, Kásler a Káslerné Rábai, body 77-79; ze dne 21. ledna 2015, C-482/13, C-484/13, C-485/13 a C-487/13, Unicaja Banco a Caixabank, body 28, 31-32; ze dne 21. dubna 2016, C-377/14, Radlinger a Radlingerová, body 97-98; ze dne 21. prosince 2016, C-154/15, C-307/15 a C-308/15, Gutiérrez Naranjo, body 57 a 60; ze dne 7. srpna 2018, C-96/16 a C-94/17, Banco Santander a Escobedo Cortés, bod 73; ze dne 13. září 2018, C 176/17, Profi Credit Polska, bod 41; ze dne 26. března 2019, C-70/17 a C-179/17, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, body 53-54; ze dne 7. listopadu 2019, C-349/18 - C-351/18, Kanyebe, bod 67; ze dne 3. března 2020, C-125/18, Gómez del Moral Guasch, body 59-60; ze dne 25. listopadu 2020, C-269/19, Banca B., body 30-31; ze dne 27. ledna 2021, C-229/19 a C-289/19, Dexia Nederland, body 63-64; ze dne 29. dubna 2021, C-19/20, Bank BPH, body 67-68; ze dne 18. listopadu 2021, C-212/20, A. S.A., body 68-69, 71.

¹⁷– Rozsudek ze dne 18. listopadu 2021, C-212/20, A. S.A., bod 79.

¹⁸– Rozsudky ze dne 30. dubna 2014, C-26/13, Kásler a Káslerné Rábai, body 80-85; ze dne 21. ledna 2015, C-482/13, C-484/13, C-485/13 a C-487/13, Unicaja Banco a Caixabank, bod 33; ze dne 7. srpna 2018, C-96/16 a C-94/17, Banco Santander a Escobedo Cortés, bod 74; ze dne 20. září 2018, C-51/17, OTP Bank a OTP Factoring, body 60-61; ze dne 14. března 2019, C-118/17, Dunai, bod 54; ze dne 26. března 2019, C-70/17 a C-179/17, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, body 56-59, 64; ze dne 3. října 2019, C-260/18, Dziubak, body 48-49, 58-59; ze dne 7. listopadu 2019, C-349/18 až C-351/18, Kanyebe, bod 70; ze dne 3. března 2020, C-125/18, Gómez del Moral Guasch, body 61-64; ze dne 25. listopadu 2020, C-269/19, Banca B., body 32-34.